

**TRADHISI ULUR-ULUR ING TLAGA BURET DESA SAWO KECAMATAN CAMPURDARAT
KABUPATEN TULUNGAGUNG**

E-JOURNAL

**Dening:
MUHAMMAD FAJAR ASSIDIQI
16020114002**

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH**

2020

**TRADHISI ULUR-ULUR ING TLAGA BURET DESA SAWO KECAMATAN CAMPURDARAT
KABUPATEN TULUNGAGUNG**

Muhammad Fajar Assidiqi

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
muhammadassidiqi16020114002@mhs.unesa.ac.id

Yohan Susilo, S.Pd., M.Pd.

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Tradhisi Ulur-Ulur yaiku arupa ritual wujud syukur masyarakat sing ana ing Tlaga Buret nggunakake piranti patung cacah loro minangka Jaka Sedana lan Dewi Sri. Tujuwane supaya sumber banyu sing ana ing Tlaga Buret luwih ngrembaka bisa ngaliri sawah-sawah sing ndadekake tandurane tansaya ngrembaka. Uderan panliten yaiku 1) kepriye mula bukane TUU ing Tlaga Buret, 2) Kepriye tata lakune adicara TUU, 3) Apa wae ubarampe sajrone TUU, 4) Kepriye makna ubarampe sajrone TUU, 5) Kepriye aspek fungsi sajrone TUU, 6) Kepriye wujud owah-owahan TUU. Paedah sajrone panliten, nambah kawruh ngenani TUU, ngrembakake kabudayan Jawa TUU, bisa dhokumentasi tumrap masyarakat supaya tansah nguri-uri, mangerteni owah-owahan TUU minangka pambada jaman mbiyen lan saiki.

Tradhisi Ulur-Ulur ditintangi nggunakake tintingan folklor. Gegayutan karo makna lan simbol saka tradhisi nggunakake teorine Tunner. Analisis marang fungsi Tradhisi Ulur-Ulur sesambetan kaliyan teori saking Bascom lan Alan Dundes lan digayutake karo perangan kabudayan dening Koentjaraningrat. Dene owah-owahan tradhisi nggunakake teori dening Sukarman. Metodhe sing digunakake yaiku dheskriptif kualitatif. Sumber dhata panliten, primer yaiku TUU arupa tumindak lan tetembungan asil wawancara langsung. Dene sekunder yaiku dhokumentasi foto, video, buku-buku, lsp. Dhata panliten awujud tetembungan, ukara, gambar, lan wacana. Asile panliten nuduhake TUU ditindakake ing Tlaga Buret ing wulan Sela, dina Jemuah Legi. Tata lakune kawiwitan pambuka, arak-arakan, ritualan, panutup. Ubarampe digunakake TUU yaiku Mule metri, pupusing puspa arum, maesagung, kelemahan (pala pendhem), beras kuning, boreh wangi, mori, pari, cok bakal, sajen, dupa, mahkutha.

Tembung Wigati : Folklor, Tradhisi Ulur-Ulur

PURWAKA

1.1 Landhesan Panliten

Kabudayan minangka sakabehe asil saka lakune manungsa sing kudu diolahake kanthi sinau lan kasusun sajrone panguripane masyarakat. Masyarakat Jawa akeh banget macem-macem kabudayan sing isih dilestarekake, diyakini, lan dikembangake, lan bener-bener bisa menehi pengaruh marang sikap, pandangan, uga pola pamikiran masyarakat yaiku adat-istiadat. Adat-istiadat Jawa kalebu kajian budaya, amarga sajrone adat-istiadat kasebut isine ngenani bab-bab kang asipat unik. Masyarakat Jawa minangka masyarakat sing paling gedhi saka suku-suku liya ing Indonesia nduweni kabudayan sing heterogen (Suwarni lan Widayati, 2015:3). Dideleng saka andharan punika, adat-istiadat Jawa wis suwe ana lan ngrembakane mapan ing lingkungan kraton utawa cethane ing kraton sisih njaba. Adat sing ditindakake masyarakat Jawa sing disebutake ngengingi sistem-sistem kayata tatanan norma utawa aturan, nilai-nilai, pandhangan lan paugeran sing ana ing panguripan masyarakat. Nganti saiki isih dipatuhi dening wong Jawa lan isih pengin dilestarike minangka

warisan kebudayaan sing dianggep luhur lan agung. Warisan kasebut bisa ngrembaka amarga anane kapitayan saka saben pawongan kang dijenengi folklor.

Folklor minangka salah sawijine wujud kabudayan nasional sing nyebar kanthi beda-beda wujud, bisa awujud lisan uga tuladha sing sesambetan karo obahe awak minangka isyarat lan piranti pambiyantu kanggo ngelingake. Folklor yaiku salah sawijine wujud sastra sing nuwuhake pangribawa tumrap budaya adhedhasar pambedane saka kabudayan. Folklor kudu terus dirembakake, dibina, lan dilestarekake kanggo nambahi maneka warna kabudayan Indonesia minangka indhentitas. Miturut Danandjaya (2003:31) Folklor yaiku ubarampen-ubarampen sing diwarisake saka tradhisi lumantar tembung-tembung saka lisan utawa saka praktik adat istiadat. Folklor sing ngrembaka ing masyarakat diandharake kanthi kanthi cara-carane yaiku lisan, folklor setengah lisan, lan dudu utawa ora lisan. Folklor bisa dititik nalika ndeleng saka sipate sing awujud tradhisional, disebarake dening pawongan-pawongan ing klompok sing mbutuhake wektu suwe. Piginane folklor sajrone

panguripan ora mung nggawe piwulang-piwulang kanggo pendhidhikan karakter, nanging uga ngemu pamanggih ing kahanan tartamtu sing nyleweng saka paugeran. Folklor minangka kapitayan-kapitayan sing kadhang kala uga ngemu bab sing ora bisa dinalar, bisa ditemokake ana sajrone kapercayan masyarakat numindakake tradhisi.

Tradhisi minangka sawijine wujud kabudayan sing kalebu kabudayan lokal sing dijaga dening masyarakat supaya tetep ana. Tradhisi yaiku khasanah sing ngrembaka sajroning masyarakat kanthi turun temurun kalungguhane tetep dijaga saka sawijine generasi tumuju generasi liyane (Yahya, 2009:2). Tradhisi mujudake sawijining pola pakulinan masyarakat sing dipercaya ngandhut nilai religi saengga dadi adat istiadat ing dhaerah. Tradhisi minangka mekanisme sing bisa aweh pambiyantu gawe mbancarake pangrembakan pribadhi manungsa minangka anggota masyarakat, tuladhane mulang anak tumuju kadiwasan. Tradhisi wigati minangka mbimbing indhividhu nalika urip ing masyarakat. Babagan sing paling pinunjer sajrone tradhisi kasebut ngenani kawruh informasi utawa pamawas sing diaturake saka salah siji generasi tuwa marang penerus-peneruse sing luwih mudha. Wujud cara marisake bisa kanthi cara tulisan uga bisa lisan. Saben-saben dhaerah nduweni tradhisi sing maneka warna diwarisake saka leluhur dipercaya yen ora ditumindakake bakal dumadi bab-bab sing bakal dadi sengsarane masyarakat. Salah sijine yaiku Tradhisi Ulur-ulur.

Dhaerah Kabupaten Tulungagung, mligine ing Kecamatan Campurdarat ana siji diantarane maneka werna kabudayan lokal. Kabudayan sing ngrembaka ing masyarakat mligine tradhisional kasebut minangka idhentitas saben-saben kelompok. Masyarakat Tulungagung ing umume isih akeh percaya karo anane sawijine kabudayan lokal kasebut ing dhaerah padesan. Masyarakat padesan isih njunjung dhuwur maneka tradhisi lan adat sing ditindakake kanthi trep. Salah sawijine kabudayan lokal sing isih diugemi masyarakat Tulungagung sing ana ing desa Sawo, kecamatan Campurdarat mligine mapan ing Tlaga Buret kanthi jeneng yaiku tradhisi Ulur-Ulur.

Ulur-ulur yaiku wujud saka upacara tradhisional minangka wujud syukur lan aweh pakurmatan tumrap sawijine sumber banyu sing ana ing telaga Buret. Tradhisi kang diwarisake iki, ditumindakake dening masyarakat saka patang desa ing kecamatan Campurdarat yaiku desa Sawo, Ngentrong, Gedangan lan Gamping. Ulur-ulur perangan kanggo mbalekake kesadharane manungsa kanthi cara wujud upacara minangka medhia panggulawentah saben generasi kanggo nglestarekake alam. Lumakune tradhisi ulur-ulur ngemu semangat saka masyarakat kanggo mertahanake jati dhiri lan idhentitas masyarakat minangka kabudayane. Miturut kapercayan masyarakat,

Ulur-ulur tuwuh nalika masyarakat ing papan dhaerah patang desa kuwi, pikantuk Pageblug Meganturan. Tradhisi Ulur-ulur kasebut kalebu folklor setengah lisan amarga ngandhut kapitayan masyarakat, adat istiadat, nilai budaya lan sapiturute sing prelu dijaga lan dilestarikake. Tradhisi kasebut nduweni pangaribawa sing gedhe tumrap panguripane masyarakat.

Panliten ngenani Tradhisi Ulur-ulur iki narik kawigaten tumrap masyarakat ing bebrayan, mligine masyarakat Kabupaten Tulungagung amarga akeh para generasi mudha sing ora meruhi ngenani tradhisi sing ditindakake saben taun. Adhedhasar ing ndhuwur nuduhake yen panliti kepengin nliti amarga durung tau ana sing nliti objek iki sarta supaya disengkuyung dening masyarakat lan dimangerteni. Panliti uga kepengin ndhudhah ngenani tradhisi luwih cetha lan jangkep supaya babagan sing wigati ing bebrayan mligine ing Desa Sawo iki ora mungkret la ilang sarta bisa kanggo sarana pasinaonan bocah cilik. Saliyane iku tradhisi-tradhisi kasebut narik kawigaten kanggo didadekake objek panliten. Saben kapitayan utawa tradhisi mesthi bakal owah slaras karo pangrembakane jaman senadyan ora kena pangaribawane budaya liya panliten ngenani.

Tradhisi Ulur-ulur minangka salah sawijine wujud patuladhan kabudayan kang trep kanggo ngeluri budaya Jawa. Kalungguhan tradhisi kasebut isih ngambang ing owah gingsire jaman. Panliten iki bisa kanggo sarana pasinaon mligine ngenani kabudayan supaya ora mungkret la muspra, sarta ora gampang disingkirake dening kabudayan manca. pangajabe saya suwi saya disenengi dening masyarakat. Saka pamawas ing ndhuwur nuwuhake rasa pepenginane panliti kamggo ngudal lan mbabar Tradhisi Ulur-ulur ing Telaga burep amrih ora cures lan tansaya ngrembaka. Panliten kaya mangkene supaya ndhudhah semangate para pemudha supaya nduweni rasa njaga lan nyengkuyung kabudayan Jawa supaya isih ana lan lestari.

1.2 Underan Panliten

Adhedasar Lelandhesan saka panliten sing wis dijlentrehake sadurunge, bisa dijupuk wose undheran saka panliten sing bakal ditliti yaiku:

- (1) Kepriye mula bukane Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?
- (2) Kepriye tata laku sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?
- (3) Apa wae ubarampe sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?

- (4) Kepriye makna ubarampe sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?
 - (5) Kepriye aspek fungsi sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?
 - (6) Kepriye owah-owahan sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung?
- (3) Panliti liyane, paedahe bisa dadi referensi anggone nindakake panliten bacute sesambetan karo tradhisi Ulur-ulur. Kajaba kuwi, uga bisa dadi panyengkuyung semangat kanggo nglakoni panliten folklor setengah lisan liyane ing dhaerah-dhaerah liyane.
 - (4) Masyarakat Tulungagung, amarga si numindakake tradhisi orang mung siji desa mapane telaga Buret, mula panliten iki ngemu paedah bisa dadi pamawase minangka sumber informasi sing bisa pertanggungjawabake ngenani tradhisi Ulur-ulur ing Telaga Buret, Tulungagung.

1.3 Ancas Panliten

Undheran ing dhuwur bisa nuwuhake perangan sing bakal dadi tujuwane saka panliten yaiku kanggo:

- (1) Supaya bisa dingerteni mula buka saka Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.
- (2) Ngandharake tata lakune Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.
- (3) Nyebutake ubarampe sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.
- (4) Ngandharake makna sajrone ubarampe Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.
- (5) Ngandharake aspek fungsi sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.
- (6) Njlentrehake owah-owahan sajrone Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.

1.4 Paedah Panliten

Paedah sing bisa kajupuk saka tulisan iki diperang ana loro ngenani paedah kanthi cara teoritis lan praktis. Paedah wujud teoritis kasebut yaiku panliten bisa menehi piguna kanggo nyumbang kawruh tumrap ilmu folklor mligine setengah lisan kayadene tradhisi lan kapercayan. Dene paedah praktis diwujudake kanthi piguna tumrap:

- (1) Panulis, supaya bisa nambah pamawas ngenani folklor setengah lisan ing dhaerah tartamtu mligine ing dhaerah Tulungagung minangka ningkatake kawasisan kanggo ngapresiasi indhentitas kayata legendha, tradhisi sing nggunakake tindingan folklor.
- (2) Pamaca, menehi kawruh ngenani folklor setengah lisan sing ana ing dhaerah Tulungagung yaiku ngenani tradhisi ulur-ulur gegayutan karo mula bukane, ubarampe sing ngemu fungsi, makna lan simbol miturut kapercayan, uga njlentrehake owah-owahan

1.5 Wewatesane Panliten

Panliten iki diwatesi supaya ora uwal saka punjere panliten lan tetep nggatekake irah-irahan panliten. Wewatesan panlite iki mligine ngenani mula bukane Tradhisi Manten Ulur-ulur, bakal dijlentrehake adhedhasar dhata panliten ngenani dumadine Tradhisi kasebut bisa katrima ing masyarakat lan ditumindakake kanthi terus-terusan. Wewatesan kapindho yaiku ngenani tata lakune tradhisi. Katitikan bakal diandharake ngenani wiwitan nganti purnane adicara Tradhisi Ulur-ulur kasebut. Tradhisi sing ditindakake mesthi nduweni maneka warna ubarampe. Mula saka iki wewatesan bacute bakal diandharake ngenani makna sinandhi sajrone Tradhisi Ulur-ulur. Tradhisi iki dumadi ing satengahe masyarakat, mesthi bakal nduweni paedah nilai-nilai sing bisa dadi dudutan gegayutan karo aspek-aspek liyane. Wewatesan pungkasan yaiku panliten iki bakal diandharake ngenani owah-owahan saka tradhisi amarga anane kahanan jaman sing saya-saya luwih modern.

1.6 Panjlentrehe Tembung

- 1) Tradhisi yaiku adat pakulinan, kapitayan lan sapanunggalane sing diwarisake kanthi cara turun temurun.
- 2) Folklor yaiku tindingan adhedhasar kapitayan sing ngrembaka ing masyarakat.
- 3) Ulur-Ulur yaiku minangka ritual adat wujud syukur uga kanggo pelestarian sumber banyu ing Tlaga Buret.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

2.1 Panliten Saemper

(1) Yuni Ardiyanti (2016) kanthi irah-irahan panliten *Tradhisi Siraman sing ditindakake ing Grojogan Sedudo mapan ana Kabupaten Nganjuk*. Panliten iki nggunakake tindingan folklor. Tradhisi Siraman ditindakake ing wulan Sura iki diandharake mula buka, ubarampe, tata laku, lan piguna tumrap masyarakat

panyengkuyung tradhisi. Panliten Tradhisi iki ditintingi kanthi metodhe dheskriptif kualitatif kanthi pamarekan folklor. Dhata saka panliten iki diolehake kanthi cara wawancara, observasi, dhokumentasi. Panliten iki nuwuhake asil sepisan yaiku bab wujud fisik bisa dideleng saka tata lakune lan ubarampane sajrone tradhisi siraman kasebut. Makna folklore saka sekabehane yaiku minangka wujud syukur marang Gusti supaya tansah diwenahi berkah lan diadohake saka bebaya. Tradhisi kasebut uga nduweni paedah tumrap masyarakat panyengkuyung tradhisi kayata dadi sarana pendhidhikan, budaya, panglipur, lan nguri-uri tradhisi.

(2) Yayang Armadani Pratiwi (2015) kanthi irah-irahan *Legendha Grojogan Pletuk ing Dhusun Kranggan, Desa Jurug, Kecamatan Sooko, Kabupaten Ponorogo*. Panliti ngandharake ngenani sawijine legendha sing mbiyene pancen bener-bener kedadeyan. Legendha sing diangkat dening panliti kasebut nggunakake tintingan folklor. Metodhe sing digunakake yaiku nggunakake dheskriptif kuwalitatif. Gegayutane sumber dhata arupa crita-crita saka informan kalebu uga sumber pustaka liyane. Mula dhatane yaiku tetembungan lan ukara asil wawanrembug karo informan sing mangerteni carita tuwuhe Grojogan Pletuk. Tradhisi kasebut uga nduweni paedah tumrap masyarakat panyengkuyung tradhisi yaiku kayata dadi sarana hiburan, kanggo piranti pengesahan kanggo pranata uga lembaga-lembaga kabudayan, kanggo piranti kanggo panggulawentah tumrap pendhidhikan anak, budaya lan bisa nguri-uri tradhisi.

(3) Afif Nurma Gupitasari (2013) kanthi irah-irahan *Tradhisi Kungkum Sindhen ing Sendhang Made, Desa Maade, Kecamatan Kudu, Kabupaten Jombang*. Panliten iki ngandharake sawijine ritual adat sing isih diuri-uri dening masyarakat desa Made. Tujuwan panliti ngangkat irah-irahan iki yaiku supaya bisa ngaweruhi kanthi luwih jembar, luwih gamblang uga wujud tradhisi Kungkum Sindhen lan paedha tumrap bebrayan masyarakat. Asile sumber dhata yaiku saka informan. Dhatane panliten yaiku asil saka wawancara karo informan sing ngerti ngenani Tradhisi Kungkum Sindhen iki. Tradhisi Kungkum Sindhen iki uga nduweni paedah tumrap masyarakat panyengkuyung tradhisi. Paedha yaiku kayata dadi saran utawa piranti trap-trapane kawruh ngenani adat istiadat. Kajaba kuwi bisa menehi pamawas mligine budaya lan ilmu-ilmune, kanggo panggulawentah, sarana panglipur lan bisa dadi wujud panguri-uri budaya sing wis diwarisake dening leluhur.

Panlite-panliten kasebut ngrembug ngenani kabudayan Jawa mligine ngenani tradhisi. Kang padha ing panliten iki lan panliten sadurunge yaiku ngeluri kahanan folklor mligine legendha ing saben dhaerah kang dadi objek panliten minangka sarana kanggo panggulawentah

sajrone urip bebrayan. Pambédane antarane panliten iki karo panliten sing wis diandharake sadurunge yaiku ana ing objek sing digunakake. Panliten iki nggunakake tradhisi sing ana ing Tlaga Buret. Mulane wujud asile bakal beda. Sing baku panliten iki bakal dirembug lan dijlentrehake ngenani Tradhisi Ulur-Ulur sing mapan ana ing Tlaga Buret, Dhusun Buret. Dhusun kasebut ana ing Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.

2.2 Konsep Kabudayan

Kabudayan yaiku sakabehane sistem panemu, tumindak, saka asil reriptan manungsa sajroning panguripan masyarakat sing didadekake kanggo duweke manungsa kanggo panggulawentah. Pengalaman lan kawasisan saben dhaerah menehi wewangsulan tumrap saben-saben tantangan. (Hermawati, 2008:1). Koentjaraningrat sajrone (Sukarman, 2006:21) kabudayan minangka sakabehane wujud sistem gagasan sing ditumindakake lan wujud asil karya saka manungsa sajroning panguripan ing bebrayan didadekake minangka idhentitas dhiri dening masyarakat.

Kabudayan ing Indonesia diperang dadi telu miturut Qomariyah (2019:1) yaiku (1) kabudayan lokal, yaiku wujud kabudayan minangka sub-kultural saka kabudayan dhaerah, (2) kabudayan dhaerah, yaiku kabudayan sing ngrembaka ing saben-saben dhaerah tartamtu, lan (3) kabudayan nasional, yaiku kabudayan kang maneka warnah ana saben-saben dhaerah. Budaya kasusun saka bentuk tumindak saka apa sing diolehi lumantar pasinaon lan pola slaras karo paugeran sing wis disarujuki (Suwarni, lan Widayati, 2015:6).

2.3 Konsep Masyarakat Jawa

Masyarakat Jawa minangka penduduk sing paling akeh sajroning komposisi penduduk Indonesia sing nganut loro kabudayan yaiku kabudayan Islam sing ana pesisir lan kabudayan Hindu-Islam utawa kejawen sing urip ing dhaerah pedalaman (Hartika, 2016:20). Masyarakat Jawa adhedhasar wujud kultural ateges pawongan sing urip ing saben dinane nggunakake basa Jawa kanthi maneka warna dhialek. Salah sawijine titikan masyarakat Jawa yaiku sawijining pawongan sing percaya banget ing sawijining kekuwatan sing ana ing njabane alam ing sekitare. Masyarakat Jawa percaya ing sawijining bab sawalike penampilan fisik sing bisa dideleng. Mula sebab iku masyarakat Jawa percaya anane roh lan bab spiritual liyane (Haq, 2011:7). Kapercayan-kapercayan minangka perangan saka kabudayan.

2.4 Konsep Folklor

Folklor minangka wujud budaya ngrembaka lumantar lisan kanthi awèh patuladhan gerak lan piranti

pambiyantu pangling antarane maneka warna kolektif. (Danandjaja, 2007:1). Lumakune kanthi cara tradhisional sajroning bentuk sing beda diwujudake omongan utawa lisan sing dibarengi lumantar owahe awak bisa uga piranti pambiyantu pepeling. Slaras karo andharane Endraswara (2010:3) titikan folklor manggon ing aspek penyebarane. Dene Taylor (Danandjaya, 2003:31) folklor yaiku ubarampen-ubarampen sing diwarisake saka tradhisi lumantar tembung-tembung saka lisan utawa saka praktik adat istiadat. Panemu-panemu ing dhuwur bisa ditegesi yen folklor minangka kabudayan sing diduweni dening kolektif masyarakat, disebarake lan diwarisake kanthi cara turun temurun saben-saben kolektif.

2.5 Konsep Tradhisi

Tradhisi minangka bageyan kabudayan. Tembung tradhisi iku bisa ditegesi minangka sakabehane pakulinan sing wis dadi adate, ngemu kapitayane masyarakat sing ditinggalake dening leluhur marang generasi bacute (Suwarni, 2018:440). Adhedhasar etimologis tradhisi nduweni teges adat pakulinan kang turun temurun saka para leluhur kang ditindakake dening masyarakat, ngemu pambiji ditanggepu kanthi cara-carane kang wis trep. Salah sijine cara kang trep lan becik. Tradhisi kalebu budaya lokal kang isih dilestarekake dening masyarakat, sanajan ana owah-owahan amarga ngrembakane jaman. Owah-owahan kasebut ora bakal ngilangi makna lan fungsi tumrap masyarakat (Yudha, 2017:2).

2.6 Konsep Mitos

Mitos minangka peranan saka sistem kapercayan (religi). Mitos gegayutan karo kapercayan masyarakat ngenani anane kakuwatan sajroning bab. Miturut Endraswara (2003:193) mitos yaiku carita suci kang nduweni bentuk simbolik ancasa nyaritakake prastawa nyata lan imajinasi gegayutan karo myla buka lan owah gingsire kapitayan tumrap Dewa-Dewi utawa kakuwatan-kakuwatan kodrati, manungsa, lan masyarakat. Mitos tuwuh kawiwitan saka persepsi anane stimulus saka indhividhu dhewe utawa saka njaba. Dene miturut Twikromo (2006: 22) mitos sing ngrembaka sajrone masyarakat dudu carita khayal utawa rekaan, nanging miturute masyarakat dianggep anane lan piguna tumrap bebrayan. Mitos dianggep dening masyarakat tuwuh anane lan dipercaya dening masyarakat tenan anane lan kedadeyan tumrap bebrayan.

Gegayutane konsep mitos karo panliten iki diwujudake kanthi kapercayan masyarakat Tulungagung marang Tradhisi Ulur-ulur ing Telaga Buret. Mitos sing isih dipercayani masyarakat yaiku nalika tradhisi kasebut ora dileksanani bakal tuwuh pageblug ing masyarakat, mbiyene ana kedadeyan balika ora dilakoni masyarakat Tulungagung mligine ana patang desa antuk pageblug padha lara bareng-bareng tur akeh sing seda.

2.7 Konsep Makna Simbol

Konsep makna nduweni kawigaten dhewe tumrap sajroning panliten ora mung ing bab basa nanging ing budaya. Makna diandharake dening Fisher (sajroning Sobur, 2015:19-20) yaiku konsep sing abstrak, lan narik kawigaten lan nduweni jinis: (1) njlentrehake makna kanthi alamiah, (2) ndheskripsikake ukara kanthi alamiah, (3) njlentrehake makna sajroning proses komunikasi. Makna minangka prodhuk sosial, diciptakake lan ora bisa dipisahake karo objeke. Makna tuwuh saka proses interaksi antarane manungsa karo manungsa kasebut sajrone rangka komunikasi uga sajrone mangerteni lingkungan sosial lan lingkungan alam (Suwarni, 2006: 10). Tuner (Dharmojo, 2005:28) ngandharake yen istilah tandha lan simbol asring digunakake sajrone teges kang padha nanging panggonane bisa beda. Simbol, tandha, uga lambang nduweni pangerten kang padha yaiku barang utawa babagan apa wae kang nduweni piguna kanggo makili barang utawa samubarang liyane.

Panliten Tradhisi Ulur-Ulur iki nggunakake teori dening Tuner. Alesane amarga akeh ditemokake simbol lan tandha sajroning lumakune tradhisi sing mbutuhake tumindak panliten sing kudu ditegesi. Cara negesi panliti kudu nduweni kawruh utawa informasi-informasi saka narasumber. Kajaba lumantar narasumber, bisa uga ditindakake kanthi pasinaon pustaka ing buku-buku. Saben teges-teges kasebut kudu bisa ngemu piguna-piguna sing bakal ditapsirake saka saben perangane.

2.8 Konsep Fungsi

Bascom sing kapethik saka Danandjaja (2013:3) fungsi folklor yaiku kapisan folklor minangka sistem proyeksi, yaiku angen-angen impen masyarakat minangka piranti kanggo mujudake. Kapindo, folklor minangka piranti pengesahan pranatan lan lembaga kabudayan, Kaping telune folklor minangka pendhidhikan, yaiku digunakake kanggo panggulawentah marang bocah-bocah. Kaping papat yaiku folklor minangka alat pamriksa lan paugeran supaya norma masyarakat kolektif, ateges folklor digunakake minangka piranti pangling-eling.

Konsep fungsi diangkat sajroning panliten iki amarga Tradhisi Ulur-Ulur nduweni kalungguhan fungsi nalika tradhisi kasebut ditumindakake. Tradhisi Ulur-Ulur digunakake kanggo panglipur amarga anane hiburan salah sijine yaiku anane tayub sing asli saka Tulungagung. Dene pengesah kasebut gegayutan karo kalungguhan Tradhisi sing mapan ing Tulungagung, gegayutan karo carita-carita sejarah sing ana ing Tulungagung. Panggulawentah kasebut tumrap generasi mudha sing kudu nglestarekake. Pungkasan yaiku pengawas lan pamriksi kanggo nuduhake pangling marang masyarakat babagan sing kudu ditumindakake ing bebrayan.

2.9 Konsep Owah-Owahan

Owah gingsire jaman menehi dalan kanggo budaya-budaya saka njabane dhaerah uga negara liya dimangerteni dening masyarakat. Pangribawane kabudayan tumrap masyarakat minangka sawijine daya sing ana lan tuwuh sajroning kabudayan kanggo mbentuk kapribaden, kapercayan, uga tumindak (Supratno, 2010:194). Pangribawa kasebut nuwuhake hubungan timbal balik uga kadhang kala menehi ancaman marang kabudayan. Miturut panemune Sulaeman (2010:45) masyarakat lan kabudayan kasebut dumadi ing saben dhaerah, nanging jaman mbiyen nganti saiki uga ana owah-owahan. Owahe amarga ana sing njalari, bab-babe diperang dadi loro yaiku saka masyarakat lan kabudayane dhewe. Wujud owah-owahan mapan ing skala cacah masyarakat panyengkuyunge lan komposisi saka masyarakat dhewe. Owah-owahan tradhisi Sukarman (2006:26) ngandharake owah-owahan kasebut diperang dadi telung tahap yaiku 1) tahap selektif, 2) tahap adhaptif, lan 3) tahap akulturasi.

2.10 Lelandhesan Analisis

Panliten iki nduweni lelandhesan ing bab teori kang digunakake. Lelandhesan iki digunakake kanggo ngolah dhata sing slaras karo perkara sing dionceki. Analisis ditumindakake kanthi lelandhesan teori saka saweneh para ahli kanggo nintingi objek saka panliten. Kaping pisan yaiku kanggo nintingi mula bukane minangka kapitayan utawa tradhisi iki bakal nggunakake konsep folklor dening Danandjaja. Konsep iki bakal nyethakake konsep legendha amarga carita mula buka utawa sejarah iku mung ditemokake saka legendha sing ngrembaka ing masyarakat. Lelandhesan kaping pindho yaiku ngenani tata laku sajrone TUUITB bakal diandharake kanthi konsep folklor dening Danandjaja. Perangan katelu yaiku wernane ubarampe yaiku dititik saka konsep folklor uga.

Perangan kaping papat yaiku ngenani makna sajrone ubarampe nggunakake teorine Tunner. Perangan kaping lima analisis marang fungsi Tradhisi Ulur-Ulur sesambetan kaliyan teori saking Bascom lan Alan Dundes lan digayutake karo peranan kabudayan dening Koentjaraningrat. Pungkasan yaiku ngenani owah-owahan tradhisi nggunakake teori dening Sukarman sing disebabake saka telu yaiku adaptasi, selektif, lan akulturasi.

METODHE PANLITEN

Panliten tumrap Tradhisi Ulur-ulur nggunakake metodhe panliten kualitatif kang asipat dheskriptif ateges panliten ditumindakake kanthi cara nyathet kanthi njlimet lan tliti sakabehe kedadayan kang di deleng, dirungu, lan diwaca lumantar sarana wawancara, cathetan lapangan, poto, video tape, dhokumen, lan liya-liyane (Sudikan, 2001:85). Dadi panliten iki luwih nengenake asil, lan asil saka panliten iki arupa tulisan Tradhisi Ulur-ulur ing Telaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat,

Kabupaten Tulungagung sajrone kajian folklor. Panliten iki adhedhasar saka fakta lan fenomena kang wis ana ing tengah-tengah masyarakat.

Objek lan Papan Panliten

Objek kang bakal ditliti ing panliten yaiku Tradhisi Ulur-Ulur. Papan saka panliten kasebut manggon ana Tlaga Buret, ing Dhusun Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung. Kabupaten Tulungagung salah siji kabupaten ing provinsi Jawa Timur bageyan kidul kulon.

Sumber Dhata lan Dhata Panliten

Panliten bisa kawujud utawa kasil kudu ana dhata lan sumbere supaya bisa diolah dadi sawijine analisis. Dhata lan sumber dhata minangka bab wigati sing bisa ngasilake maneka warna wujud analisis sing bisa diklompokake slaras karo underan panliten. Sumber dhata minangka peranan kang dadi punjere olehe dhata, dene dhata minangka wujud saka andharan sumber dhata. Dhata lan sumber dhata luwih cetha dijlentrehake ing ngisor iki.

Sumber Dhata

Sumber dhata sajrone panliten ngenani Ulur-Ulur iki ana rong jinis yaiku sumber dhata utama utawa primer lan sumber dhata sekundher. Sumber dhata utama utawa primer ing panliten ngenani Tradhisi Ulur-Ulur arupa tumindak lan tetembungan saka asil saka wawancara langsung marang informan-informan kang mangerteni babagan tradhisi kasebut. Informan ana rong jinis, yaiku narasumber utawa informan utama bisa ditembung informan kunci lan informan panyengkuyung. Peranga informan asipat kunci yaiku narasumber sing nduweni kalungguhan wigati yaiku juru kunci, pemangku tradhisi, dinas kabudayan lan liyane. Dene informan panyengkuyung yaiku pawongan biyasa. Sumber dhata ing panliten Tradhisi Ulur-Ulur iki yaiku dhata panyengkuyung dhata primer kayata asil foto, video, dokumnetasi, rekaman lan sapiturute kang arupa wawasan ngenani tradhisi kasebut.

Dhata

Dhata minangka katrangan nyata sing bisa ditemokake ana ing dhasare panliten. panliten Tradhisi Ulur-Ulur dhatane arupa dhata lisan. Dhata lisan awujud informasi lisan saka sakabehane informan sing wis diajak ceceturan saka wawancara lan rekaman. Saliyane uga bisa ditemokake saka dhokumentasi saka adicara upacara adat ing tradhisi Ulur-Ulur.

Intrumen Panliten

Instrumen minangka piranti kanggo menehi bukti-bukti saka nane sumber dhata. Instrumen sing digunakake

sajroning panliten tradhisi iki ana patang jinis yaiku dijlentrehake yaiku:

- Panliti, panliti yaiku salah sawijine instrumen utama saka panliten jinis kualitatif. Panliti kasebut sing nglakoni nintingi tradhisi kadhapuk minangka dhalang ing panloiten. Nalika nindakake panliten iku, sing dadi wigatine panliti yaiku kudu nindakake pengamatan kanthi tliti lan nastiti langsung;
- Lembar Daptar Pitakon, intrumen iki gegayutan karo teknik wawancara. Panliti kudu nyepakake pitakon-pitakon ngenani informasi sing kudu diolehi sing akeh supaya luwih valid;
- Lembar Observasi, minangka piranti kanggo panggonan nyathet sakabehane asil pengamatane panliti;
- Lembar angket, awujud kuesioner. Tujuwane kanggo menehi pitakonan-pitakonan sing kanthi luas pamikir ngenani salah siji bab wigati.

Teknik Nglumpukake Dhata

1) Observasi

Panliten Tradhisi Ulur-Ulur iki panliti teka menyang dhaerah anggone numindakake tradhisi yaiku ing Telaga Buret. Panliti golek informasi marang pawongan sing dianggep ngerti ngenani tradhisi Ulur-Ulur. Kegiatan observasi nganakake wawancara, uga dhokumentasi guna kanggo bukti anane tradhisi Ulur-Ulur. Jinise observasi yaiku observasi partisipasi. Observasi partisipasi minangka metodhe kanggo ngumpulake dhata panliten mudhun menyang masyarakat kanthi ngrungokake, ndeleng, lan ngrasakake pengalaman sing dialami dening objek kang diteliti.

2) Wawancara

Teknik wawancara sing digunakake sajroning panliten kanthi cara terbuka lan tertutup. Terbuka ateges pitakon kasebut ditakonake kanthi langsung ing wosing pitakonan slaras karo kekarepan sing dibutuhake ana sajroning panliten. wawancara sing awujud tertutup kasebut, pitakonan ora langsung ditakonake, nanging dileburake ana sajroning cececatutan tanpa ana sensor.

Teknik Nyuguhake Dhata

Panliten iki nyuguhake dhata ngenani TUUITB kanthi metodhe informal. Alesan milih metodhe kasebut nggunakake dheskripsi kanthi ukara-ukara sing gampang di mangerteni dening pamaca. Car-carane yaiku:

BAB I minangka wiwitan ngemu purwaka ingkang ngandharake ngenani lelandhesan saka panliten, kanthi nuwuhake perkawis ing undheran panliten.

BAB II minangka gegambaran saka tintingan-tintingan sing dadi lelandhesan saka panliten slaras karo

apa sing bakal diandharake dening panliti. Sumber tintingan kasebut saka panemu-panemu ahli.

BAB III bakal diandharake ngenani tatacara anggone numindakake panliten supaya panliten bisa lumaku kanthi tumata lan kepenak anggone ngandharake asile panliten.

BAB IV, bakal dijlentrehake ngenani asile panliten kanthi enem perangan bab yaiku (1) Mula bukane, (2) tata laku, (3) wujud ubarampe, (4) makna sajrone ubarampe (5) aspek-aspek fungsi tradhisi, lan (6) owah-owahan saka Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung.

BAB V, ngemu jlentrehan ngenani dudutan, pamrayoga lan panutup. Dudutan dijupuk saka ringkesane wedharan asil panliten katitik saka undheran panliten.

ANDHARAN

Andharan minangka perangan awujud asile panliten sing ditumindakake kanthi paugeran saka undheran lan ancas saka panliten. Perangan iki bakal ndheskripsikake papan panggonan panliten kayata kahanan desa sing kasusun ngenani geografi wilayah lan administrasi desa, struktur pamrentahan, pendhidhikan, pendhudhuk, pangupajiwa masyarakat, sarta agama utawi kapitayan. Sabanjure njlentrehake kahanan-kahanan papan panggonan saka panliten, dibacutake ngenani surasane saka panliten adhedhasar undheran lan ancas sing dikarepake

4.1 Gegambaran Kahanan ing Desa Sawo

Desa Sawo kalebu salah sijine desa sing kalebu asri uga subur ing Kabupaten Tulungagung. Desa iki ambane kurang luwih 188,875 Ha. Jarak antarane desa Sawo lan Kecamatan Campurdarat wetara 9 (sanga) km, dene yen saka punjere kota rada adoh yaiku 20 km kanthi wektu kira-kira 45 menit Struktur Pamrentahane, desa Sawo kaperang dadi rong dhusun yaiku dhusun Buret, lan dhusun Sawo kanthi 7 RW lan dibege dadi 26 RT. Cacah pendhudhuk kurang luwih 5 ewu jiwa sing mayoritas nduwe pangupajiwa yaiku tani. Tingkat pertumbuhane pendhudhuk sasuwene 6 (nem) taun iki 9,5%. Wilayah Desa Sawo diwatesi karo desa-desa ing sakupenge sing ndadekake Desa Sawo iki ana ing tengah-tengan. Sisih Lor wewatesan karo Desa Gamping, dene sisih kidul wewatesan karo Desa Ngentrong, sisih kulon wewatesan karo Desa Gedangan, dene wetane ana lahan perhutani.

Pendhidhikan masyarakat desa wis nyadhari wigatine anane pendhidhikan. Babagan kasebut bisa dibuktekake kanthi wujud nyata anane bangunan gedhung-gedhung lan sarana/prasarane kanggo papan pasinaonan. Gedhung-gedhung kasebut ngadeg ana ing wilayah Desa Sawo. Fasilitas ing desa Sawo ing antarane Paud ana loro yaiku (1) PAUD Baiturrahman, lan (2) PAUD Miftakhul Hida. Banjur yen Taman Kanak-Kanak (TK) ana 3 yaiku (3) TK

Dharma Wanita I Sawo, (4) TK Dharma Wanita II Sawo, (5) TK Plus Baitul Huda, (6) Ummul Akhyar. Tingkatan sekolah bacute sing ngadeg ana ing Desa Sawo yaiku (7) SD Negeri 1 Sawo, (8) SD Negeri 2 Sawo, lan (9) MIS Ummul Akhyar, uga ana siji sing plaras pendhidhikan SMA yaiku (10) MAS Ummul Akhyar. Kabeh lembaga pendhidhikan sing ana ing desa Sawo kanthi cacah 10 lembaga nuduhake yen pendhidhikan wigati tumrap masyarakat. Ditambah maneh anane pendhidhikan PAUD ing desa Sawo kasebut nuduhake masyarakat wis ngutamakake pengajaran tumrap anake kawiwitan saka saiki, wiwit umur cilik.

4.2 Mula Bukane TUUITB

Tradhisi Ulur-Ulur yaiku upacara tradhisional minangka wujud syukur lan atur pakurmatan tumrap sumber banyu. Tradhisi iki ngrembaka ditumindakake masyarakat sing numindakake tetanen. Masyarakat ing papan kasebut nduweni kapitayan tumrap babagan magi sing tlagu buret. Miturut pangrembakane kapitayan, anane leluhur sing nguwasani lan nunggone tlagu Buret yaiku Mbah Jigang Jaya. Mula ing dina Jum'at Legi mligine saben wulan Sela ditumindakake ritual Ulur-Ulur. Teges sinebut "Ulur-Ulur" yaiku nggawa ulu wektune bumi. Mula tradhisi iki minangka wujud syukur amarga anane banyu saka tlagu sing wis dadi sumber panguripan.

Tradhisi Ulur-Ulur ditumindakake ora mung masyarakat ing desa Sawo, ananging pesertane saka patang desa yaiku Sawo, Ngentrong, Gedangan, lan Gamping. Patang desa kasebut numindakake tradhisi iki, amarga masyarakat percaya yen kanggo tetanduran bisa kasil kanggo nyukupi kabutuhan banyune sumber saka Tlagu Buret. Rasa syukure anggone tetanduran bisa apik lan kasil diwujudake kanthi cara nggawa sesaji-sesaji. Masyarakat padha sayuk-sayuk nggawa sajen saka tanduran sing wis kasil dipanen. Tujuwan kanggo ngormati roh-roh alus utawa mbah-mbahe mbiyen sing mbaureksa yaiku Mbah Jigang Jaya utawa tumrap alam sing ana ing patang desa. Ora akeh sing melu tradhisi iki nduweni pakaryan minangka tani uga buruh tani. Kajaba marang roh lelembut, tradhisi iki wujud pamujaan marang Dewi Sri lan Dewa Jaka Sedana. Dewi Sri ora liya Mbok Sri utawa Dewi Pari minangka lambing saka pangan. Ateges masyarakat aweh sesembahan amarga uwis dibancarake pangane ing saben ndinane. Dene Dewa Sedana yaiku Dewa Wastra utawa Dewa Sandhang. Wujud sesembahan marang keloropatung Mbok Sri lan Jaka Sedana iki rasa syukure masyarakat uwis diwenahi sandhang lan pangan sing sarwa kacakupan. Masyarakat nduweni kapercaya dhewe menawa ora numindakake tradhisi iki bakal ana bencana sing gedhe sing ora ngerti wujud perkarane. Kedadeyan iki wis tau dumadi nalika salah siji kepala

Desa sing ora percaya lan nganggep yen numindakake tradhisi iki kalebu wong musyrik. Dheweke pikantuk bencana, lan pacubane dhewe. Mula buka sing njalari tradhisi iki kaujud kayadene.

"Nalika ing wektu iku aku ketemu karo salah sijine wong tuwa, ing taun 1989. Wong tuwa kasebut uga dicritani dening Simbahe ngenani Ulur-Ulur. Rikala jaman semana upacara adat kasebut wis ana saka sadurunge dheweke lair, lan iki uga ditumindakake dening katelu kademangan wektu iku. Wiwitane ana pengembara cacah lima pawongan kanthi nggawa bocah cilik teka ing papan kasebut. Bocah kasebut nangis amarga ngelak uga luwe. Ing papan kasebut isih alas gung liwang Liwang. Ora ana apa-apa. (Kusnan, 29 Februari 2020)"

Katrangan narasumber sing mangerteni carita nalika taun 1989. Carita Saka Mbahe mula bukane Ulur-Ulur kawiwitan saka carita anane sawijine pengembara lan bendarane cacah lima nemokake bayi ing palagan peperangan. Bocah cilik kasebut digawa mlayu saka peperangan. Playune tumeka ana ing alas Gung liwang-liwang. Mandhege ana ing papan saiki dadi Tlagu Buret. Satekane papan kunu, bayi sing digawa nangis terus-terus. Bayi nangis kasebut disebabake amarga luwe uga ngelak. Welase pawongan sing ana ing kunu ndadekake kabeh bingung. Ora ana sumber banyu ing papan kunu. Pancen papan kasebut wujud alas gung liwang-liwang. Kabeh ngupaya nggolekne banyu.

Nalika ora ana banyu, Jigang Jaya nyenyuwun marang Ingkang Maha Kwaos. Carane nyuwun utawa yen saiki sinebut dedonga kanthi cara semedi. Pangeran Jigang Jaya ing jaman mbiyen kalebu wong sekti uga nduwe cekelan utawa pusaka arupa tongkat sing sekti. Sabubare semedi tongkat kasebut digawa banjur diencepne ana lemah. Nalika tongkat kasebut nancep, ana pinggire metu sumber banyu kasebut. Bayi sing maune nangis diwenahi banyu saka sumber langsung meneng. Pangeran Jigang Jaya lan pengikut mutusne yen dheweke singgah ana papan alas gung liwang liwang.

4.3 Tata Laku Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlagu Buret

TUUITB lumaku amarga pancen diancang kanthi tumata. Lumakune tradhisi iki nduwe urutan sing wis wiwit jaman mbiyen ana, saben sadurunge acara ana rapat kanggo persiyapan dening pemangku adat, pengurus saka Tlagu Buret, lan masyarakat sing nyengkuyung tradhisi. Saben-saben perangan bakal dibeber maneh kanthi perangan-perangan luwih jeru maneh. Pamerange tata laku gegayutan karo maksud lan tujuwan sing kinandhut sajrone adicara tartamtu.

Persiyapan

1. Wawanrembug

Wawanrembug ditindakake kanggo nemtokake dina-dina kanggo nyiapake samubarang sing dibutuhake kanggo adicara Ulur-Ulur. Dudu adicarane Ulur-Ulur lan papan panggonane, amarga dina adicara Ulur-Ulur mesthi ditindakake ing dina Jum'at Legi, wulan jawa "Sela", iki bisa dideleng ing tanggalan Jawa. Papan panggonan ora perlu ditemtokake amarga uwis mesthi ana tlagu Buret.

2. Nyiapake Ubarampe

Biyasane ubarampe kasebut disiyapake dening piyantu wadon. Kabeh sesarengan nyengkuyung tradhisi kasebut. Ubarampe sing prelu disiyapake ana rong werna, yaiku sing kudu digawa dening saben-saben omah, lan ubarampe kanggo ritualan. Ubarampe sing kudu disiyapake dening saben omah yaiku sakabehe asil panen utawa tetanduran sing diasilake. Dene ubarampe sing kudu disiyapake kanggo ritualan biyasane disiyapake dening pawongan sing pancen gaweyane saben taun nyiapake.

3. Ngresiki Tlaga

Dina sing wis ditemtokake nalika wawanrembug, masyarakat padha mlumpuk ing dina kasebut ana tlagu wiwit wong tuwa, para nom-noman lan kabeh masyarakat sing gelem disumanggakake kanthi guyub ruku dadi siji tanpa pabeda. Ora mung panggon tlagu, nanging kahanan ana sakupenge tlagu kudu diresiki. Tamu-tamu sing teka ing adicara TUU kasebut saka wilayah njaba, mula kudu nyiapake papan kanggo parkir supaya tumata kanthi rapi. Kabeh nduwe pangajab supaya adicara sing digelar ora ana perkara sing kedaden bakal ngrugekake masyarakat kabeh sing nyengkuyung.

Tata Gelare TUUITB

Tata gelare Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung wajib ditindakake ing dina Jemuah Legi, wulan jawa Sela. Adicara iki dileksanani wiwit isuk nganti awan sadurunge bedhug.

1. Pambuka

Pambuka yaiku adicara kapisan ing tradhisi Ulur-Ulur. Papan panggonan pambuka ora manggon ana tlagu Buret, nanging ana ing wiwitan arak-arakan. Papan kasebut ana ing SMA Negeri 1 Campurdarat. Masyarakat padha ngumpul ana papan kene kanthi ubarampe lan sandhangan sing wis digawe. Pambuka kasebut minangka wujud koordinasi kanggo nata barisan arak-arakan. Perangan iki ana telung pawongan sing nduweni peran wigati yaiku ana MC, Kepala desa, lan Pemangku adat sing mbudhalake arak-arakan.

2. Arak-Arakan

Adicara banjure yaiku Arak-arakan. Masyarakat kang nyengkuyung tradhisi Ulur-Ulur padha nggunakake busana Jawa. Busana sing diagem para warga

panyengkuyung TUUITB ngelingake jaman-jaman mbiyen. Para sesepuh, para undangan, para tukang kesenian, tamu-tamu pamrentah, masyarakat, uga siswa siswi mlumpuk ana ing papan panggonan sing wis ditemtokake yaiku ing SMA Negeri 1 Campurdarat.

3. Ritualan

Ritualan diperang kanthi pirang-pirang tahap yaiku (1) aturan juru kuncen, (2) siram jamas sesuci, (3) tabur kembang, (4) khajadan, lan pungkasan ana (5) donga. Jlentrehan ngenani perangan saka ritualan bisa dideleng ana ngisor iki.

4. Aturan Juru Kuncen

Adicara ritualan sing kapisan yaiku aturan juru kuncen. Aturan juru kuncen kasebut dileksanani kanggo wujud aturan salam tumrap sing mbaureksa Tlaga Buret. Slaras karo adate wong Jawa, nalika mertamu becike kudu nyuwun sewu. Mula aturan juru kuncen minangka panyuwunan marang sing mbaureksa yaiku Eyang Jigang Jaya. Kegiatan iki wujud "nyuwun sewu" marang sing nduwe omah Aturan juru kuncen ing kene dipimpin dening Juru Kunci Tlaga Buret. Kegiatan kasebut ditumindakake supaya adicara sing digelar bisa lumaku kanthi lancar. Aturan juru kuncen kasebut ditindakake beda karo papan kanggo jamasan, mapan ana ing watu pinggir tlagu.

5. Siram Jamas Sesuci

Siram jamas sesuci yaiku ngresiki patung Dewi Sri lan Jaka Sedana. Prosesi iki minangka wose adicara sing utama saka TUU. Pawongan sing oleh jejibahan siram jamas kasebut ana pawongan wadon loro saka kasepuhan Sendhang Tirta Mulya. Banyu sing digunakake saka siram jamas sesuci kasebut dijupuk saka banyu tlagu sing campur karo kembang setaman utawa pupusing puspa arum sing dicampur ana bokor kencana.

6. Tabur Kembang

Tabur kembang kasebut nalika anggane nyuceni patung Jaka Sedana lan Dewi Sri rampung, dibacutake dipimpin dening sesepuh desa kanggo nabur kembang menyang Tlaga Buret. Kembang sing disebarake yaiku kembang boreh sing diarak saka SMAN 1 Campurdarat. Kembang sing wis digawa dening barisan pembawa bunga kasebut disebarake menyang tlagu kabeh. Kawiwitan saka sesepuh desa, utawa perwakilan saka kasepuhan Sendhang Tirta Mulya, dibacutake karo pamrentah desa lan pamrentah dhaerah. Bacute ditindakake dening masyarakat-masyarakat panyengkuyung genti genten.

7. Khajadan

Ritualan khajadan dipimpin dening Pak Pamuji. Sajrone adicara ritual khajadan kasebut nduweni pangajab-pangajab saka asile TUU digelar. Adicara kasebut nyenyuwun marang Gussti pengeran supaya kabeh bisa diwenehi keslametan tumrap masyarakat. Sumber banyu

tlaga Buret saya gedhi. Sumber sing agung bisa dadi kawilujengane para among tani supaya gemah ripah loh jinawi sawah lan ladhang sing dialiri. Kabeh padha ayem tentrem. Adicara digelar supaya rakyat bisa murah pangane, pamrentah uga kasil anggone mimpin yen rakyat sarwa kacukupan. Kabeh bisa guyub rukun.

8. Panutup

Panutupe adicara iki disambut karo tampilan saka kesenian-kesenian sing ngrembaka ana kabupaten Tulungagung. Lumakune TUU kasebut isih dibacutake ana dina sabanjure. Bakune anggone nindakake ritual ana ing dina Jemuah Legi, wulan Selo. Dene adicara dina bacute kayata wayangan, tayuban utawa liya-liyane mung mawa panyengkuyung kanggo melu andil ngrameni adicara TUU supaya luwih narik kawigaten masyarakat Tulungagung uga narik wisata saka dhaerah liyane menyang Tlaga Buret kanggo nyekseni adicara.

4.4 Wujud Ubarampe sajrone TUU

4.4.1 Sekul Suci Ulam Sari

Sekul suci ulam sari yaiku ubarampe sing padha karo tumpeng. Sajrone TUUITB kasebut kudu ana sesajen tumpeng, amarga uga ngemu slametan. Ubarampe sekul suci ulam sari yaiku reroncene adicara awujud slametan.

4.4.2 Maesagung

Maesagung utawa jajan pasar awujud sawernane jajan saka pasar tradhisional. Jajan pasar ateges wernane panganan-panganan sing sering ditemokake ana ing pasar. Jajan pasar arupa panganan sing diolah dening manungsa saka bahan dhasar tartamtu.

4.4.3 Pupusing Puspa Arum

puspa arum ateges sawernane kembang sing digunakake kanggo wose ritual TUU yaiku ing bageyan jamasan. Pupusing puspa arum iki wujud racikan-racikan. Kembang iki didelehake ing bokor lan dicampur karo banyu tlagi.

4.4.4 Boreh wangi

Boreh wangi minangka salah sijine ubarampe awujud sesaji sing digawe saka kembang sing nduwe ganda arum. Gandane sing wangi minangka titikan yen sesaji utawa ubarampe iki disenengi karo bangsane lembut. Ubarampe iki mesthi ana ing adicara TUUITB. Anggone nggunakake kembang kasebut nalika ing adicara tabur kembang menyang Tlaga Buret.

4.4.5 Cok Bakal

Cok bakal iki minangka salah siji kearifan lokal saka masyarakat Jawa nalika numindake ritual. Cok bakal kasusun ana gula gimbali gringsing, banjur ndhog. Ndhog pitik kampung (jawa), gantal digawe saka godhong suruh

sing temu rose. Piranti paes (sisir karo kaca pangilon), kemiri lan badheg sing diselehake ana ing sajrone baskom dadi siji.

4.4.6 Beras Kuning

kuning digawe saka bahan beras sing diolah dadi warna kuning.. Cara nggawe beras sing asale warna putih kasebut nggunakake kunir diparut. Banjur kunire diperes dijupuk banyune. Sadurunge kuwi, beras putih di pususi nganti resik banjur dikum banyu sedhela, di satne. Banyu kunir sing wis diperes, diulet ing beras putih nganti rata.

4.4.7 Sajen

Sesaji atau sajen yaiku sawernane karo sesembahan tumrap sing diagungake kayata sesembahan marang Dewa, utawa roh leluhur. Sajen kasebut digawe ubarampe-ubarampe yaiku ana gedhang raja setangkep, gadhing klapa cengkir uga lawe lan badheg. Lenga wangi lan kembang sing diarani burat wangi. Cacahe sajen lima warna kasebut diselehake ana juru kunci, sesepuh, papan sesembahan, papan jamasan, gamelan jawa.

4.4.8 Dupa

Ubarampe awujud dupa minangka perangan ubarampe sing ora bisa dipangan. Dupa nduweni ganda arum. Dupa diobong nalika aturan juru kuncen.

4.4.9 Kelemahan (Pala pendhem)

Kelemahan utawa pala pendhem wujud asile bumi sing ditandur. Pala pendhem minangka jinise panganan khas nuswantara sing cukup dikenal dening masyarakat mligine masyarakat Jawa. Pala pendhem nduweni maneka warna bentuk, warna, uga rasa. Tanduran who-wohane sing dipendhem ana ing njero lemah wujud ana tela, uwi, kentang, tales, suweg lan sapiturute.

4.4.10 Mori

Mori yaiku ubarampe sing awujud kain. Sajrone tradhisi Ulur-Ulur kasebut, mori gegayutan karo roh-roh alus. Kain kasebut minangka sesembahan kanggo Jaka Sedana lan Dewi Sri. Sajrone ritual tradhisi iki, kain ukuran kurang luwih 2 meter ping 1,5 meter di gawa, diarak, awujud lempitan. Carane nggawa yaiku disangga nganggo tangan.

4.4.11 Pari

Ubarampe iki nggambarake Dewi Sri ora liya Dewi Pari. Pari minangka salah sijine asil tetanen masyarakat sekitare Tlaga. Kanggo wujud simbolis pari kasebut disajekake mung satali utawa saiket. Ubarampe kasebut digawa melu karo arak-arakan. Padha kaya ubarampe kain mori pari digawa dening bocah wadon.

4.4.12 Mahkutha Janur

Mahkutha yaiku minangka simbol tradhisional sajrone bentuk tutup mustaka biyasane digunakake dening para raja, ratu, utawa dewa. Makutha arupa lambang kakuwasan, keagungane, jaya-jayane sajrone panguripan.. Sajrone tradhisi Ulur-Ulur makutha digunakake minangka ubarampe digawe saka janur dibentuk, dadi endah didadekake makutha. Sawise patung Dewi Sri lan Jaka Sedana disiram tirta amerta banjur dipaesi nggunakake makutha saka janur.

4.4.13 Jenang Sengkala

Jenang sengkala nduweni peran sing wigati wis diwarisake sesepuh ing sadurunge. Tata cara nyugugake saben dhaerah, saben adicara beda-beda. Kajaba iku, teges sing kinandut uga ditegesi kanthi dhewe-dhewe. Jenang sengkala disajekake kanthi cacah rong wadhah.

4.5 Makna Ubarampe sajrone TUU ing Tlaga Buret

Saben-saben ubarampe nduweni makna tartamtu kanthi simbol sing dadi kapercayan wigati ing masyarakat. Makna ateges samubarang sing nduweni teges. Jlentrehan makna bisa dideleng ing ngisor iki.

4.5.1 Pupusing Puspa Arum

Pupusing puspa arum kasebut nduweni makna kanggo mujudake marang atur panuwune marang Gusti Pengeran. Masyarakat ngocap syukur amarga wis ditakdirne anane tlagha Buret. Banyu saka Tlaga bisa ngaliri menyang sawah lan ladang patang desa. Pupusing puspa arum sing dicampur ana bokor kencana kanggo jamasi patung Jaka Sedana lan Dewi Sri kasebut uga minangka wujud panuwune masyarakat ora kurang banyu kasebut nyumber wis nganti atusan taun ora asat. Banyune ndadekake sawah, bumi gemah ripah loh jinawi kanggo nyukupi kabutuhan saben ndina.

4.5.2 Sekul Suci Ulam Sari

Sekul suci ulam sari utawa banten suci ulam sari kasebut minangka perangan ubarampe sajrone TUU. Banten Sekul Suci Wulan Sari, dipersembahake marang eyang ingkang baureksa ing wewengkon tlagha. Mbaureksa kuwi ngopeni tegese.

4.5.3 Maesagung (Jajan Pasar)

Ubarampe maesagung maknane supaya agunga sumbere, agunga keslametane para pemedhak amung tani juru tani beserta para penguasa negara.

4.5.4 Boreh Wangi

Boreh wangi disajekake kanggo perwujudan saka sesembahane masyarakat panyengkuyung tradhisi disuguhake marang Dewa-Dewi Mbok Sri lan Jaka

Sedana. Sesembahan marang Dewa Sedana lan Dewi Sri kasebut supaya bisa menehi perlindungan marang masyarakat saka patang desa kasebut. Kajaba iku, boreh wangi minangka panyuwunan supaya pawongan gesang ing alam donya supaya binerkahan rahayu uripe lan dilimpahake karo keslametan ing saben ndinane.

4.5.5 Cok Bakal

Cok bakal disuguhake tumrap cikal bakal saka tlagha Buret. Saiki bisa diarani sing mbaureksa ana ing Tlaga. Sesembahan utawa sesaji cok bakal kasebut nduweni makna akal bakal. Mengeti lan awèh pakurmatan marang sing nemokake alas gung liwang-liwung sing banjur bisa dadi tlagha menehi sumber sing agung. Pawongan sing nemokake utawa sing dadi cikal bakale saka Tlaga Buret kasebut Eyang Jigang Jaya dikenale masyarakat saiki.

4.5.6 Sajen

Ubarampe sajèn maknane beda-beda, yen dituduhake marang pawongan minangka imbalan utawa menehi wewales tumrap sedaya perjuwangan utawa upaya sing wis ditumindakake nalika nggelar adicara TUUITB. Dene sing mapan ana ing panggon upacara yaiku minangka tebusan ucap panuwun wis dioleh nggunakake papan kasebut. Pungkasan sajèn sing diselehake ana ing instrumen utawa musik dibutuhake ing TUU yaiku ngemu makna supaya musik sing ditabuh kasebut bisa muni sing penak dirungokake, swaane bisa keprungu banter nganti njaba.

4.5.7 Dupa

Makna saka ubarampe dupa miturut naramsumber yaiku dipercaya minangka sesembahan kanggo roh halus. Nalika diobong dupa nuwuhake ganda arum. Kapitayane masyarakat bangsa lelembut kasebut seneng karo wangi-wangian. Mula supaya tradhisi sing digelar bisa disekseni karo para leluhur, bangsa lelembut, mula masyarakat bisa ngundang bangsa lelembut nggunakake ubarampe dupa kasebut. Mula saka kuwi, dupa minangka piranti kanggo ngehubungake manungsa lan bangsa lelembut. Supaya masyarakat uga tansah bagya mulya kaya semerbake wangi dupa sing digelar.

4.5.8 Kelemahan (Pala pendhem)

Kelemahan utawa pala pendhem sajrone TUU nduweni makna ngenani siklus uripe manungsa. Pala pendhem sing diuwahi lan bisa dipanen saka njero omah minangka simbol tuwuhe manungsa saka ngendi, lan bakale menyang ngendi. Ubarampe iki minangka pepeling marang masyarakat panyengkuyung supaya tansah eling yen kabèh sing ana ing uripe saiki mung sarwa titipan. Ora oleh ngasorake liyan, ora oleh mbombongake nemen-nemen apa sing diduweni, kudu tansah eling lan waspada. Bandha, lan kalungguhan mbesuke yen mati ora digawa

mati. Sugih, cukup, utawa kurang ing saben ndinane padha-padha bakal dipendhem maneh ana ing njero lemah.

4.5.9 Mori

Mori yaiku minangka sesuci. Tradhisi sing ditindakake kanggo mbalekake sesucine dhiri lumantar jamasan ing patung Jaka Sedana kasebut supaya masyarakat bisa pikantuk berkahe saka leluhur. Ora ndadekake mala petaka marang desa amarga tanpa banyu sumber tlaga padha wae masyarakat kelangan sumber panguripane. Jaka Sedana lan Dewi Sri bisa mbalik supaya suci, ora reged maneh. Mula kain kasebut nduweni makna kanggo mangsulake sawijine kahanan marang sesucine dhiri.

4.5.10 Mahkota (Ketu Janur)

Mahkutha digawe saka janur kuning. Dewa punika bener-bener wening, mula nggunakake janur kuning ateges wening. Tegese mahkutha kasebut nggunakake janur karena Dewa adalah makhluk yang suci. Miturut kapitayan Dewa iku padha karo Malaikat. Mahkutha saka janur kasebut minangka simbol keagungan, simbol kejayaan seorang Dewa sing digambarake ana ing TUU yaiku patung Jaka Sedana minangka Dewa Sandang, lan patung Dewi Sri minangka Dewa Pangan. Kanthi mahkutha kasebut supaya bisa mangsulake sesucine Dewa-Dewi lumantar sucine kelo patung kasebut nalika sawise dijamasi.

4.5.11 Jenang Sengkala

Makna saka jenang sengkala kanggo nyengkalani utawa tolak balak saka maneka warna babagan memala. Bab sing disengkala uga tumrap pawongan sing melu TUUITB supaya pikantuk lelungane Gusti Pengeran. Pawongan sing nyengkuyung adicara tansah ditebihake saka bebaya-bebaya sing ngrugekake. Kajaba tumrap pawongan sing nyengkuyung ubarampe jenang sengkala kanggo sumber banyu. Jenang sengkala kanggo nyengkaani sumber banyu, pangajabe supaya sageda lestantun sumbere. Binerkahan uga lancar bisa gedhe sumbere, uga bisa dadi idaman saka para masyarakat sing pikantuk banyu saka panguripane.

4.6 Aspek Fungsi utawa Piguna TUUITB

4.6.1 TUUITB Minangka Sistem Proyeksi

Fungsi adicara TUUITB minangka sistem proyeksi saliyané kuwi kanggo masyarakat yaiku nalika para warga nduweni kapitayan kang gedhe marang sing mbaureksa tlaga Buret. Dadi, adicara sing digelar kasebut kanggo menehi pakurmatan marang Mbah Jigang Jaya ora liya sing mbaureksa Tlaga Buret. Nalikane adicara lumaku, ana salah siji peranan adicara sing gegayutan karo Mbah Jigang Jaya. Adicara kasebut ana peranan wiwitan ritual yaiku dijenengi atur pihuning.

“Aturan juru kunci. Ing kene juru kunci nduwe jejibahan nindakake atur pihuning. Tujuwane ngaturi dhumateng Eyang Jigang Jaya ingkang mbaureksa. Nek adate ya nuwun sewu. Adicara sing dileksanani supaya mlaku lancar wiwit awal nganti rampung. (Misiran, 8 Februari 2020)”

Pethikan kasebut nuduhake anane sistem proyeksi masyarakat marang sawijine roh leluhur. Masyarakat Jawa kang kenthel ngenani tata krama. Adate kabeh kudu bisa ngormati uwong sing luwih tuwa. Adate nalika mertamu kudu kula nuwun, nyuwun palilah marang sing nduwe omah. Mula, adicara sing digelar kudu njaluk idin utawa njaluk restu saka sing njaga Tlaga Buret. Adicara kasebut ditumindakake juru kunci.

4.6.2 TUUITB Minangka Sarana Panggulawentah

TUUITB minangka salah siji kabudayan sing isih diugemi masyarakat, bisa menehi kawruh digunakake kanggo panggulawentahane tumrap masyarakat panyengkuyunge. Lumantar adicara TUUITB nduwe pangajab supaya menehi pituduh marang generasi mudha supaya ngenani kapercayan sing ditilarake dening leluhure mbiyen. Nalika wis weruh, bakal nuwuhake rasa seneng kanggo ndeleng tradhisi. Kajaba sing nonton, nalika tradhisi ditindakake nglibatake bocah-bocah sekolah, mudha-mudhi bakal bisa nuwuhake rasa nduweni tradhisi kasebut. Banjur bakal bisa nuwuhake rasa kanggo njaga, nglestarekake TUUITB. Pangajab liyane, supaya bisa piranti kanggo nyinaoni paedahe nindakake tradhisi tumrap panguripan saben ndinane. Pituduh saka sesepuh-sesepuh kang mangerteni menehi weruh sejatine tradhisi kagelar.

4.6.3 TUUITB Minangka Piranti Pengendhali Sosial

TUUITB minangka salah siji piranti sing bisa digunakake kanggo wujud pengendhali sosial ing masyarakat. Tlaga Buret kang dipercaya masyarakat menehi pangribawa tumrap panguripan saben ndina. Kanthi adicara TUUITB kasebut minangka wujud syukur marang sumber banyu lan leluhur sing wis nggawe sumber banyu sing tetep ngalir. Masyarakat percaya supaya sumbere luwih ngrembaka kudu ditindakake TUU saben taune. Nalika ora ditindakake masyarakat ngugemi kapercayane bakal ana kedadeyan-kedadeyan bab sing ora dikarepake.

Kalungguhane TUU ana ing Tlaga Buret bisa dadi piranti utawa sarana kanggo wujud pengendhaline tumindak-tumindak masyarakat nalika ngalampahi urip bebrayan. Wujud tumindak kasebut mesthi nuwuhake babagan kang becik, bisa ngraketake masyarakat desa Ngentrong, Gamping, Gedangan, lan Sawo. Kajaba kuwi, panyengkuyunge pamrentah kanggo nuduhake ora ana jarak antarane pamrentah lan masyarakat. TUUITB minangka pengendhali sosial ing bab pangrembakane

lingkungan. Ora bisa diselaki yen banyu kasebut bisa dijaga utawa isih ana sanadyan ora udan amarga ana wit-witan. Masyarakat percaya menawa banyu kasebut ora uwal yen ana wit-witan sing rindhang. Buret di jaga banget pelestariane dening Pokdarwis (Kelompok Sadar Wisata).

4.6.4 TUUITB Minangka Piranti Pengesahane Budaya

Kekarepan manungsa nalika nglakoni panguripan ing alam donya mesthi nduwe pangajab supaya tansah pinaringan keslametan, karaharjan, berkah saka Gusti Kang Maha Kuwasa. Manungsa urip ing bebrayan masyarakat kudu tansah gelem neyngkuyung pakulinan-pakulinan sekelompok sing wis dadi ritual. Ritual kasebut minangka kabudayan ing masyarakat. Sajrone adicara ritual kasebut mesthi ngemu pangajab-pangajab supaya bisa kasembadan. Salah siji wujud ritual utawa tradhisi sing ana yaiku Tradhisi Ulur-Ulur. Tradhisi kasebut dilakoni dening saklompok masyarakat. Nalikane nindakake tradhisi kasebut ngemu tujuwan supaya diwenahi sumber banyu sing agung, bisa ngrembaka banyu sing ana ing Tlaga Buret.

Kecamatan Campurdarat mligine ing desa Sawo lan sakupenge desa liyane nduweni maneka warna adicara sing wis dadi pakulinan masyarakat. Adicara kasebut wis disahake minangka kabudayan itawa tradhisi sing dadi acara saben taun. Salah sijine adicara kasebut yaiku TUUITB. Saben dina Jemuah Legi, wulan Selo TUU kasebut ditumindakake ana ing Tlaga Buret. Adicara iki dijaga pangrembakane minangka panyuwunan supaya agung sumbere Tlaga Buret. TUUITB pengesahane dhaerah sekitar sing ngrasakake banyu saka Tlaga Buret. Masyarakat padha nggawa ubarampe bondhong-bondhong nggawa panganan sing maneka warna. Lumantar kasebut ana panyuwunan marang Gusti Pengeran, merga wis diwenahi banyu sing melimpah. Banyu sing ngaliri kabeh sawahe padha kasil anggone tetanen.

4.7 Owah-Owahan TUUITB

Owah-owahan kang ana sajrone tradhisi dianggep samubarang sing wis lumrah kedaden. Wujud owah-owahan bisa ana ing ubarampe, lan saperangan kegiatan sing ditumindakake. Ubarampe kang ana sajrone TUU yaiku tumpeng utawa ambeng, ubarampe iki arupa sega dibentuk kaya gunung lancip lan diubengi karo lawuh-lawuh lan sabubare adicara banjur dibuntel godhong jati lan digawa mulih, amarga masyarakat jaman biyen nduweni kapercayan yen tumpeng kasebut kudu digawe saka encek. Encek yaiku wadhah sing digawe saka wit gedhang lan pring. kuwi nduwe makna dhewe. Nanging saiki luwih modern. Digunakake barang-barang saka wadhah sing digawe saka pabrik. Mula, ora ribet nggawe wadhah-wadhahan maneh.

Ubarampe liyane, kaya dene jajanan pasar kang digawe nalika adicara TUU, ing jaman biyen ubarampe jajan iki akehakehe nggawe dhewe kaya dene, nagasari, lemet, kucur lan sapitumte. Lumahe jajan jaman biyen isih dibuntel nganggo godhong gedhang. Beda karo jaman saiki jajan wis dibuntel nganggo plastik amarga luwih praktis lan ora ribet, uga jajan saiki wis akeh didol ana ing pasar, saengga para warga Desa Dahor ora angel-angel golek lan gawe jajan. Ubarampe iki ora tau ditinggalake nalika adicara TUU dilaksanakake yaiku pala pendhem. Jaman biyen pala pendhem isih akeh amarga ing Desa Sawo akeh-akeh para kadang tani, dadi para tani isih nandur pala pendhem dhewe. Banjur jaman kang wis saya maju iki pala pendhem wis arang dipethuki, saengga nalika adicara ditindakake akeh para pawongan kang tuku ana ing pasar, nanging uga ana wong kang ora nggawa pala pendhem.

Babagan ubarampe ngenani maesagung, ubarampe liyane ngenani burat wangi lan dupa. Kaloro ubarampe kasebut jaman biyen nganti jaman saiki isih ana, nanging sing mbedakake jamab biyen burat wangi saliyané tuku ana ing pasar uga ditambahi methik dhewe ana ing ngomah, nanging saiki burat wangu masyarakat Desa Sawo padha tuku ana ing pasar. banjur ngenani dupa iki jaman biyen lan saiki isih tetep padha nanging biyen akeh panggonan kang diwenahi dupa, saiki Panggonan tartamtu kang diwenenhi dupa amarga ana Pangaribawa saka masyarakat kang dominan agama Islam.

Tata laku sing ngalami owah-owahan yaiku salah sijine nalika persiyapan. Jaman mbiyen nggunakake panggonan saanane. Ana papan sing wis cumawis. Lumakune tradhisi disiyapake kanthi rinci. Ana terop ana papan parkir. Mbiyen ora ana arak-arakan, supaya bisa dadi rejane adicara ditambah arak-arakan. Arak-arakan kasebut disengkuyung dening akeh pihak kalebu pamrentah, uga para seniman-seniman sing ana ing Tulungagung kanthi busana sing luwih megah. Lumakune tradhisi sing mbiyen mung dilakoni sedina esuk nganti sore. Dene saiki, adicara kasebut lumaku kanthi suwe. TUU bisa dawane nganti telung dina. Babagan kasebut dijalari amarga rasa pengeni masyarakat nyengkuyung, lumantar cara dhewe-dhewe. TUUITB bisa suwe amarga akeh kesenian-kesenian sing ngrembaka ing Tulungagung coba ditepangake marang masyarakat. Mula malih dadi suwene tradhisi.

PANUTUP

5.1 Dudutan

Panliten ngenani Tradhisi Ulur-Ulur ing Tlaga Buret, Desa Sawo, Kecamatan Campurdarat, Kabupaten Tulungagung kanthi tintingan folklor bisa ngasilake dudutan yen kahanan masyarakat ing desa Sawo isih

ngugemi lan njunjung dhuwur tradhisi sing wis diwarisake dening leluhure. Babagan kasebut bisa dibuktekake kanthi isih dileksanani upacara adat Ulur-Ulur sing nduweni tujuan minangka wujud syukur lan pakurmatan marang sumber banyu saka Tlaga Buret. Tradhisi Ulur-Ulur ing dhusun Buret, Desa Sawo ditumindakake ing wulan sela dinane Jemuah Legi slaras karo mula buka dumadine yaiku saka mitos anane wangi saka leluhur sing mbaureksa ing Tlaga Buret asmane Jigang Jaya. Tradhisi Ulur-Ulur minangka kaca pangilon saka tata nilai luhur sawijine dhaerah sing gegayutan antarane manungsa lan alam. Tradhisi kasebut dileksanani minangka wujud syukur uga pakurmatan marang alam sarta leluhur sing wis nduweni pangaribawa tumrap masyarakat. Miturut jlentrehan sajrone bab andharan ngenani TUU ing Tlaga Buret dicethakake kayadene:

Mula bukane Tradhisi Ulur-Ulur kawiitan carita nalika Jigang Jaya saka medhan palagan ketemu bocah cilik digawa menyang alas gunliwang-liwung. Ana papan kunu bocah nangis amarga kasatan, nanging ora ana sumber banyu. Mula, Jigang Jaya mertapa, jugare saka mertapa nggunakake gamane tongkat sekti diencepake ana ing lemah. Pinggire saka tongkat sekti metu sumber banyu sing mili saya gedhe. Bayi sing kawitan nangis, langsung meneng. Jigang Jaya netepake manggon ana papan kasebut. Kanggo ngrembakake sumber banyu supaya dijaga Jigang Jaya ngundang masyarakat supaya makempal ana Tlaga. Jigang Jaya menehi pepeling masyarakat supaya sumber banyu kasebut Ulur-Uluren, dawak-dawakna sumber banyu Tlaga supaya bisa lestari lan ngrembaka. Wiwit dina kuwi Tradhisi Ulur-Ulur dileksanani dening masyarakat.

Tata laku gelare adicara sing ditumindakake sajrone Tradhisi Ulur-Ulur yaiku kaperang dadi telung tahap yaiku 1) Persiyapan, 2) Tata gelar adicara, 3) panutup. Sajrone perangan persiyapan bab sing ditindakake yaiku wawanrembug kanggo koordinasi lakune adicara, nyiapake ubarampe, lan gotong royong nyiapake papan panggonan adicara. Tata gelare adicara ana arak-arakan, ritualan, medhar sabda. Dene panutup ana maneka warna keseniyen sing disuguhake asli kabupaten Tulungagung.

Ubarampe sing digunakake sajrone Tradhisi Ulur-Ulur yaiku mule metri, pupusing puspa arum, maesagung, kelemahan (pala pendhem), beras kuning, boreh wangi, mori, pari, cok bakal, sajen, dupa, mahkutha. Saben-saben ubarampe ngemu makna sing beda-beda. Bakune makna kasebut gegayutan karo Gusti Ingkang Murbeng Dumadi, pakurmatan tumrap leluhur, uga gegayutan karo alam. Lumantar ubarampe uga ngemu pangajab-pangajab sing apik tumrap masyarakat panyengkuyung tradhisi. Tradhisi Ulur-Ulur uga ngemu aspek fungsi-fungsi sing migunani tumrap bebrayan masyarakat. Wujud fungsi kasebut yaiku

1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka panggulawentah, 3) minangka sarana piranti pengendhali sosial, 4) minangka piranti pengesahan budaya.

Pangrembakane jaman ora bisa diselaki sajrone tradhisi mesthi ana owah-owahan. Owah-owahaan diperang ana loro yaiku sajrone ubarampe lan tata laku sing disebabake maneka warna faktor. Faktor penyebab yaiku 1) faktor internal, sing tuwuh saka masyarakat dhewe, 2) Faktor eksternal, tuwuh anane pengaruh pangrembakan teknologi, kabudayan saka njaba, lan pengaruh agama, 3) Unsur anyar kang mlebu, saya muncere tradhisi gampang ditepungake ing jagad sing saya amba.

5.2 Pamrayoga

Jaman saya modern, sakabehe pola piker lan tumindak manungsanbisa ngalami owah-owahan amerga kena gingsire jaman. Mula saka anane jaman modern kaya saiki, tradhisi minangka warisan budaya para sesepuh wiwit jaman biyen kudu dijaga lan dilestarekake, dibutuhake panyengkuyung saka generasi penerus sing melu nglestarekake lan njaga tradhisi sing ana para generasi penerus kayadene anak putune kudu ngugemi lan nyinaoni babagan ngenani tradhisi kabudayan Jawa supaya bisa menehi pamawas lan piguna tumrap warga umum.

KAPUSTAKAN

Arikunto, Suharsini. 2003. *Metode Penelitian Suatu Pendekatan Proposal*. Jakarta: Rineka Cipta.

_____. 2006. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan*. Jakarta: Rineka Cipta.

_____. 2010. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik Ed Revisi*. Jakarta: Rineka Cipta.

Danandjaja, James. 2002. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng, Dan Lain-Lain*. Jakarta: PT Temprint

_____. 2007. *Folklor Indonesia, Ilmu Gosip, Dongeng, dan lain-lain*. Jakarta: Grafiti.

Dharmojo. 2005. *Sistem Simbol Dalam Munaba Waropen Papua*. Jakarta: Pusat Bahasa.

Djamaris, Edward. 1993. *Nilai Budaya dalam Beberapa Karya Sastra Daerah di Sumatra*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.

Endraswara, Suwardi. 2010. *Folklor Jawa, Macam, Bentuk, dan Nilainya*. Jakarta: Penaku.

- _____ 2003. *Falsafah Hidup Jaa*. Tangerang: Cakrawala.
- _____ 2006. *Metode, Teori, Teknik Penelitian Kebudayaan*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama.
- _____ 2009. *Metodologi Penelitian Folklor*. Yogyakarta: Medpres
- Haq, Muhammad Zairul. 2011. *Mutiara Hidup Manusia Jawa*. Yogyakarta: Aditya Media Publishing.
- Hutomo. Suripan Sadi. 1991. *Mutiara yang Terlupakan Pengantar Studi Sastra Lisan*. Malang: HISKI Komisariat Jatim.
- Iskandar. 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Jakarta: Gaung Persada Press.
- Koentjaraningrat. 2009. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta.
- _____ 1990. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- _____ 1984. *Masyarakat Desa di Indonesia*. Jakarta: Lembaga Penerbit Universitas.
- Kuntowijoyo. 1987. *Budaya Dan Masyarakat*. Yogyakarta: PT. Tiara Wacana
- Liliweri, Alo. 2003. *Makna Dalam Komunikasi Antar Budaya*. Yogyakarta: Lkis Yogyakarta
- Moloeng, Lexy J. 2011. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosda Karya.
- _____ 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosda Karya.
- Mulyana, Deddy. 2004. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bnadung: PT Remaja Rosda Karya.
- Perwadminto. 1976. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Sudikan, Setya Yuwana. 2015. *Metode Penelitian Sastra Lisan*. Surabaya: Unesa Unipres.
- _____ 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: Unesa Unipres.
- _____ 2014. *Metode Penelitian Sastra Lisan*. Lamongan: Pustaka Ilalang Group.
- Sukarman. 2006. *Pengantar Kebudayaan Jawa*. Surabaya: Unesa Unipress.
- Supratno, Haris & Heny Subandiyah. 2015. *Folklor Setengah Lisan Sebagai Media Pendidikan Karakter Mahasiswa (Kajian Sosiologi Seni)*. Surabaya: University Press.
- Suwarni & Widayati, Sri Wahyu. 2015. *Mengenal Sekilas Tradisi Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang.
- _____ 2011. *Dasar-Dasar Upacara Adat Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang.
- Suwarni. 2018. *Bunga Rampai*. Surabaya: Penerbitan Bintang.
- Sulaeman, M. Munandar. 1998. *Ilmu Budaya Dasar*. Bandung: PT Eresco
- Twikromo. 2006. *Mitologi Kanjeng Ratu Kidul*. Yogyakarta: Nidia.
- Yahya, Ismail. 2009. *Adat-Adat Jawa dalam Bulan-Bulan Islam*. Jakarta: Inti media.
- Skripsi
Gupitasari, Afif Nurma. 2013. Tradhisi Kungkum Sindhen ing Sendhang Made, Desa Maade, Kecamatan Kudu-Jombang. (skripsi ora diterbitake) : Jurusan PBD-FBS-Unesa.
- Pratiwi, Yayang Armadani. 2015. Legendha Grojogan Pletuk ing Dhusun Kranggan Desa Jurug Kecamatan Sooko Kabupaten Ponorogo.. (skripsi ora diterbitake) : Jurusan PBD-FBS-Unesa.
- Ardiyanti, Yuni. 2016. Tradhisi Siraman ing Grojogan Sedudo Kabupaten Nganjuk (Tintingan Folklor).(skripsi ora diterbitake) : Jurusan PBD-FBS-Unesa.